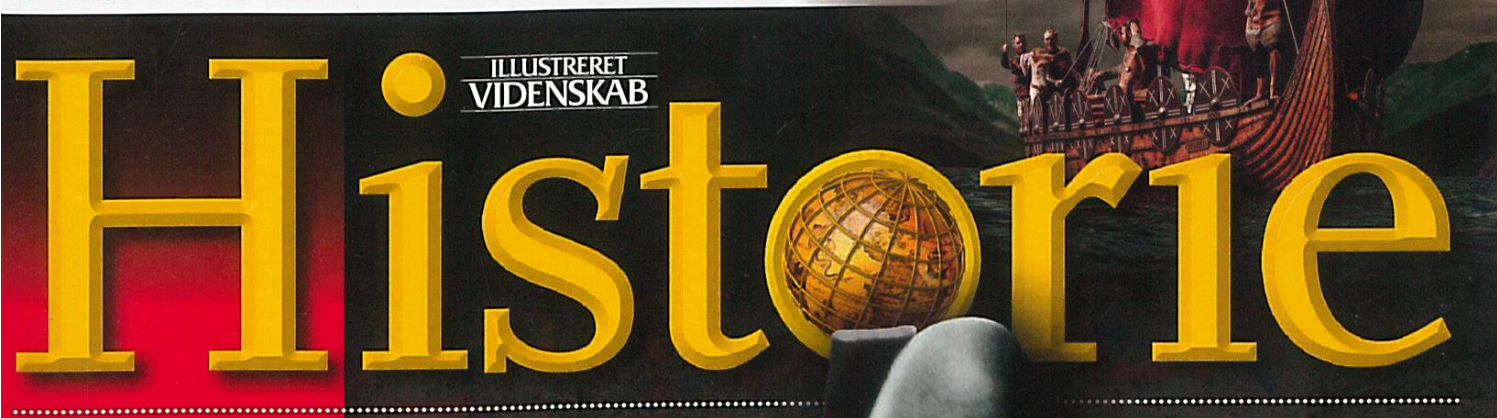

ILLUSTRERET
VIDENSKAB

Nr. 16/2019
81,00kr.

CHAMPAGNE

*Foran Brandenburger Tor
midt i Berlin var Muren tre
meter tyk – her var plads
til en folkefest natten til
den 10. november 1989.*

BILLEDMONTAGE: SZ PHOTO / IMAGESLECT
& GEORGES MERILLON / GETTY IMAGES

I BERLIN

**STORT
TEMA**
Berlin-
muren

For 30 år siden fejrede tyskerne og det meste af verden, at Berlinmuren var faldet. Den havde skåret sig tværs gennem byen og holdt østtyskerne indespærret. Men frihedstrangen lod sig ikke kue. I 1989 blev presset så stort, at Muren væltede.

28 ÅR I MURENS SKYGGE

Tre østberlinere ser tilbage på deres liv bag Muren – én slap væk, to valgte at blive tilbage i DDR. **Side 24**

ET LYKKELIGT DIKTATUR

57 pct. af de tidligere østtyskere savner DDR, viser en meningsmåling. Se billederne fra et næsten perfekt diktatur. **Side 32**

DEN SIDSTE DAG I DDR

Tømmermænd i Moskva og beslutningsangst i Østberlin. Tre embedsmænd kom til at vælte Muren ved et heldigt uheld. **Side 38**

STATENS FJENDE NR. 1

Wolfgang Welsch gjorde det til sin livsopgave at undergrave DDR. Han hjalp 220 mennesker til flugt og kom i Stasis sigtekorn. **Side 42**

28 år

i Murens skygge

I tusindvis flygtede østtyskerne ud af DDR via Berlin. Hvis landet skulle overleve, måtte trafikken stoppes, vidste de kommunistiske ledere. I 1961 blev indbyggerne spærret inde bag en 43 km lang mur.

AF TORSSEN WEPER

Det var blevet sent, da den 25-årige lærerinde Ingrid Taegner vendte hjem fra et besøg hos gamle kolleger i Vestberlin. Det sidste, aftenens vært havde sagt, var: "Hvorfor bliver du ikke her?"

På U-banestationen Treptow i Østberlin bemærkede Ingrid, at den sædvanlige soldat ikke stod på sin post. Ingrid vandrede gennem de mørke gader til sit hjem ved Landwehr-kanalen. Også her manglede vagterne.

Ingrid tænkte ikke videre over det, mens hun låste sig ind i den to værelses lejlighed, som hun, hendes mand og deres spæde søn havde været heldige at få. Den lille familie kunne gå til ro.

Morgen efter var det søndag den 13. august 1961. Da Ingrid trak gardinerne

til side, så hun, at der stod soldater opstillet nede ved kanalen. De havde spændt en snor ud langs bredden og forsøgte at holde folk væk fra vandet.

Ingrid så, hvordan desperate østberlinere maste sig forbi og sprang i for at komme over til den vestlige bred. Her stod en ophidset menneskemængde, der måtte redde flygtningene op.

I mængden stod også Ingrids far, der boede i vest. Med råb og fagter aftalte de to at mødes ved en bro et stykke borte.

Kun en enkelt ung østtysk soldat stod posteret henne ved broen. Ophidsede berlinere overdængede ham med skældsord, så han krympede sig af skam. Soldaten kunne intet stille op mod de mange, som maste sig over grænsen her.

Ingrid overvejede situationen.

"Skal jeg også flygte?" spurgte hun.

"Lad være med det", svarede hendes far. "Det her finder Amerika sig ikke il!"

Han tog fejl. Den 13. august 1961 blev begyndelsen på et 28 år langt mareridt, hvor Berlin var delt af en næsten uovervindelig mur med bevæbnede vagter. Op mod 200 mennesker mistede livet i forsøget på at krydse den.

Højt spil i Centralkomiteén

For den østtyske stat var Muren et livsnødvendigt redskab til at stoppe den konstante udvandring, der truede med at tømme det socialistiske land for indbyggere. Siden grundlæggelsen i 1949 var godt 2,7 millioner stukket af – mange af dem højt kvalificerede håndværkere, læger og ingeniører. Og strømmen var tilsyneladende ikke til at stoppe.

I sommeren 1961 satte flygtningene ny rekord med 30.000 tilfælde af "republikflugt" om måneden – den østtyske straffelovs trusler gjorde intet indtryk: "Den, som uden tilladelse forlader Den Tyske Demokratiske Republiks område, straffes med fængsel i op til tre år".

Problemet var, at flugten var så nem. Selvom grænsen mellem de to tysklænde allerede i 1952 blev lukket effektivt med etableringen af Jerntæppet, var Berlin fortsat åben for flygtningene: Her var ingen kontrol ved overgangene mellem de fire besættelseszoner, som byen var blevet delt i efter 2. verdenskrig – enhver kunne spadserere over til vest, melde sig som flygtning og blive vesttysker.

At DDR havde et problem, stod klart for landets leder, Walter Ulbricht. Siden 1954 havde han tryglet Sovjetunionen om at få lov til at lukke den frie færdsel mellem Øst- og Vestberlin, men den ►

Under militær bevogtning tog murerne fat i dagene efter den 13. august.

RITZAU SCANPIX

Tidligere østberlinere fortæller om Muren

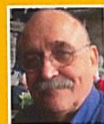
Nabo til Muren

Læreren **Ingrid Tægner** boede ved Landwehr-kanalen mellem bydelene Kreuzberg og Treptow, hvor Muren stod.

Flugthjælperen

Østberlinereren **Reinhard Spiller** studerede i Vestberlin. Da Muren kom, var han nødt til at flygte. Siden hjalp han 50 andre over.

Vagt ved Muren

Som 20-årig værnepligtig kom **Richard Hebstreit** til grænse-tropperne i Østberlin.

Mur-professoren

Leo Schmlidt er professor i fortidsminder ved universitetet i Cottbus. I 2007-2010 deltog han i et forskningsprojekt om Muren.

TORSTEN WEFER/HISTORIE

ULLSTEIN BILD/GETTY IMAGES

De første dage bestod Muren især af pigtråd, så berlinerne stadig kunne hilse på hinanden.

I Bernauer Strasse stod husene i Østberlin, mens fortovet lå i vest; mange flygtninge sprang derfor ud ad vinduerne – og tre mennesker styrtede i døden her. Vinduerne blev muret til i løbet af efteråret, siden blev husene revet ned.

ULLSTEIN BILD/GETTY IMAGES

sovjetiske leder, Nikita Khrusjtjov, vinke-
de ham af hver gang.

I stedet måtte DDR forsøge at give sine
indbyggere den samme høje levestan-
dard, som vesttyskerne havde. I 1958
vedtog den østtyske regering en ny syv-
årsplan, der skulle sætte skub i udviklin-
gen. "På 1.200 dage vil vi indhente og
overhale Vesttyskland", lovede regimet.

Efter tre år stod det klart, at den opti-
mistiske syvårsplan aldrig ville holde;
DDR haltede i begyndelsen af 1961
mere bagud, end da planen blev vedta-
get, og masseflugten fortsatte. Hver uge
forsvandt 3-5.000 indbyggere.

Men nu var der endelig hjælp at hente
fra Nikita Khrusjtjov. Han ville lokke
Vestmagterne væk fra Vestberlin med et
løfte om at respektere
området som et
særligt, demili-
tariseret områ-

de – en såkaldt *fri by*. Hverken USA,
Storbritannien eller Frankrig bed på, for
hvis byen blev efterladt som en forsvars-
løs ø, ville det blot være et spørgsmål om
tid, før området var indlemmet i DDR.

For at lægge pres på Vestmagterne til-
lod Khrusjtjov nu at bygge en mur gen-
nem byen, og en overgang truede han
også med at overdrage ansvaret for DDRs
grænser til østtyskerne. Var det sket,
kunne DDR have stoppet al land- og fly-
trafik til Vestberlin – og forhindret Vest-
magterne i at få forstærkninger frem.

Berlinmuren bliver bygget

Forberedelserne til byggeriet af Muren
foregik i dybeste hemmelighed. Kun en
snes østtyske topfolk var inddraget, og
operationen havde end ikke et kode-
navn. Først aftenen før blev officererne i
den østtyske hær orienteret, og kl. 1.00
om natten gik aktionen i gang: Spor-
vognsskinner blev revet op, U-baner
stoppede, og østtyske soldater rullede
pigtråd ud i gaderne. Ved daggry tog de
første murere fat på deres arbejde.

"I første omgang blev Muren kun rejst
inde i byens centrum – dér, hvor de
vestlige pressefotografer var",
forklarer professor Leo Sch-

midt fra universitetet i Cottbus. Sammen
med et stort hold kolleger har han fors-
ket i Murens historie – et arbejde, der
mundede ud i et ottebindsværk om dens
tilblivelse, indretning og drift.

"Militæret foretrak at rulle pigtråd ud,
men pigtråd så alt for midlertidigt ud for
Ulbricht", siger Leo Schmidt.

Der skulle en rigtig mur til. I første om-
gang nøjedes regimet med at rejse 8 km
mur på den i alt 43 km lange grænse. Re-
sten blev spærret af med midlertidige
løsninger – som dem Ingrid Taegner blev
vidne til ved Landwehr-kanalen:

"Den første dag bestod Muren bare af
et tov, som soldaterne spændte ud. Efter
et par dage kom et træhegn, som så blev
erstattet af et pigtrådshegn. Når der var
tilskuere på vestbredden, begyndte en
østtysk officer med megafon at skrike op
om, at Vestberlin skulle forvandles til en
'fri by', husker hun i dag.

En desperat student satser alt

Nøjagtig viden om, hvor hullerne i
Muren var, kunne den 20-årige Reinhard
Spiller godt have brugt. Han boede med
sine forældre i Østberlin, men læste til
ingeniør i Vestberlin. Efter grænseeluk-
ningen var han med ét udelukket fra at
gøre sin uddannelse færdig. Mandag
morgen den 14. august gik han til politiet
for at høre, hvad han skulle stille op:

"Jeg fik besked på at tage ud til et land-
brugskollektiv og hjælpe med årets høst,
derefter skulle jeg tre år i hæren! Det
kunne jeg ikke acceptere og besluttede at
flygte", fortæller Reinhard Spiller.

Næste dag strejfede han omkring
langs grænsen for at finde et egnet sted.
Nær overgangen Checkpoint Charlie
sneg han sig ned ad en sidegade og nær-
mede sig tøvende et par grænsevagter.
Den første vagt havde Reinhard held til
at snyde sig forbi – nu var der kun én
vagt tilbage mellem ham og friheden.

"Hvad ville De have gjort?" spørger
Reinhard Spiller og gør et ophold i sin be-
retning. "Jeg smækkede ham én på siden
af hovedet, og mens han var ukampdyg-
tig, spurtede jeg over grænsen".

De bevæbnede vagter kunne intet stil-
le op. Havde de skudt, ville kuglerne
have ramt en gruppe nysgerrige vestber-
linere, der stod langs grænsen.

"Klokken var 16. Jeg var ovre, og jeg
var lykkelig!" husker Reinhard Spiller.

At vagterne havde skudt, hvis de kun-
ne, er der ingen tvivl om. Godt en uge ef-
ter Reinhard Spillers flugt blev den første
flygtning dræbt. Det var en ung skræd-
der, der forsøgte at komme over til sit
værksted i vest. Han sprang i kanalen

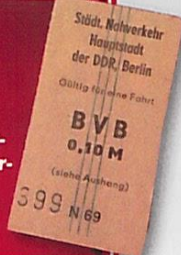
Grænsesoldaten Conrad Schumann så sit snit til at hoppe over Muren, der på dette sted endnu kun bestod af pigtråd.

PETER LEIBING HAMBURG

Masseflugt tappede DDR for liv

Efter 2. verdenskrig levede ca. 18 millioner i den sovjetiske besættelseszone, men indbyggertallet blev konstant mindre. Især de unge og veluddannede stak af.

Flugten til Vestberlin med sporvogn kostede 10 pfennig.

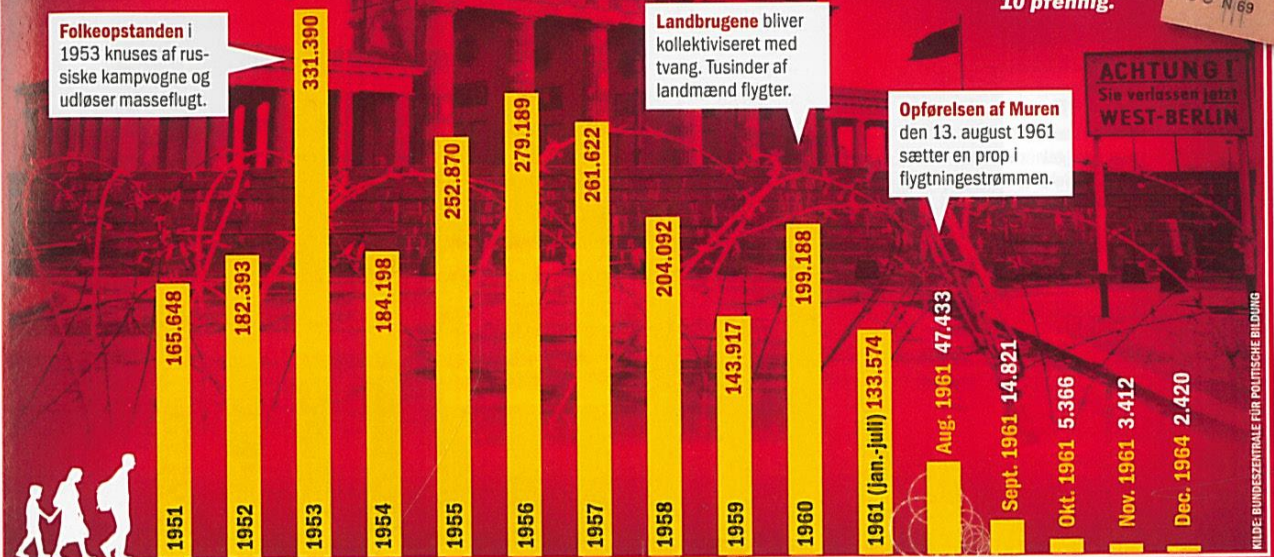
Folkeopstanden i 1953 knuses af russiske kampvogne og udløser masseflugt.

Landbrugene bliver kollektiviseret med tvang. Tusinder af landmænd flygter.

Opførelsen af Muren den 13. august 1961 sætter en prop i flygtningestrømmen.

ACHTUNG! Sie verlassen jetzt WEST-BERLIN

A. LOUIS GOLDMAN SCIENCE SOURCE/IMAGESELECT

KILDE: BUNDESZENTRALE FÜR POLITISCHE BILDUNG

ved Friedrichstrasse-banegården, hvor grænsevagterne opdagede ham. Liget blev fisket op og skaffet af vejen uden familiens vidende.

DDR's bluff mislykkes

DDR havde vist verden, at Muren var alvorligt ment – men samtidig signalerede det østtyske regime, at der var en nem vej ud af miseren: Vestmagterne skulle blot trække deres styrker ud og gøre Vestberlin til en "fri by". Det lød besnærende, men Vestmagterne sagde nej. De havde end ikke reageret på opførelsen af Muren; Vestmagterne betragtede den officielt som en rent østtysk sag.

Som i et pokerspil havde østtyskerne satset alt på deres bluff – nu var regimet tvunget til at leve med konsekvenserne. Under en hastig møderække i oktober 1961 skulle rammerne for færdiggørelsen og forvaltningen af Muren aftales:

"DDR havde intet langsigtet koncept. Først med opførelsen af Muren begyndte landets ledere at overveje, hvilke konsekvenser den havde", påpeger professor Leo Schmidt.

Imens var Reinhard Spiller ved at finde sig til rette i sin nye tilværelse. Modsat hovedparten af sine landsmænd, der ikke følte sig sikre i Vestberlin og drog videre til Vesttyskland, blev Spiller i byen for at passe sine studier. I januar 1962 modtog han et brev fra sin mor:

Hun fortalte, at hans far som straf for sønnens flugt var blevet fyret som konformand. Nu var han på et lager.

"Han klarer ikke det hårde arbejde", klagede moren. Reinhard forstod, at hans forældre skulle ud af landet, men hvordan? De to 60-årige var alt for skrøbelige til at klare turen på egen hånd.

Reinhard lavede en liste over alt det, han skulle have på plads for at redde dem: Tjene penge, tage kørekort, købe en bil, lære engelsk og få kontakt til nogle vestlige diplomater, som ikke stillede for mange spørgsmål.

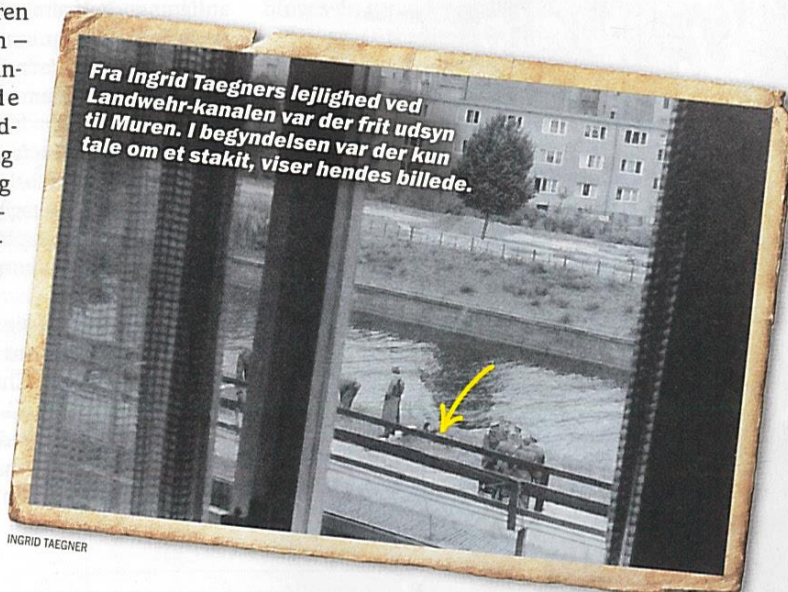
Studerne åbner et "rejsebureau"

Vreden mod Muren kogte i Vestberlin – især blandt de unge, der havde mærket en voldsom begrænsning i deres frihed, og samtidig var mange af deres kammerater blevet fanget bag Muren. I et netværk kaldet "Rejsebureauet" forsøgte universitetsstuderende at hjælpe hinan-

den med at hente familiemedlemmer, kammerater og kærester over. De gravede tunneller, fandt veje gennem kloakerne og byggede hulrum i biler.

Reinhard Spiller holdt sig for sig selv. Så få som muligt skulle vide noget om hans planer. Via nogle bekendte skaffede han sig tre østrigske diplomatpas; et gammelt familiefoto kunne bruges til at lave pasbilleder af hans forældre.

De oprindelige billeder fjernede han fra passene og klistrede sine forældres ind. De nødvendige stempler lavede han selv, og så købte han sin første bil – en gammel Cadillac: "Den var tilpas prangende til, at den kunne gå for at være ►

INGRID TAEGNER

Forhindrengsløb i dødsstriben

I begyndelsen bestod grænsen blot af en enkelt mur. Med årene blev grænseanlægget udbygget, så det fik to mure og en bred stribe jord – "dødsstriben". Her var alarmer, hunde og soldater, der havde ordre til at skyde. I alt 12.000 soldater samt pasbetjente, Stasi-folk og toldere gjorde tjeneste ved Berlinmuren.

1

Spærrezonen

Flere hundrede meter før selve grænseanlægget stod vagtposter og patruljer, der holdt folk ude af den såkaldte sikkerhedszone. Alle, der boede i zonen, havde en passerseddel, så de kunne komme til deres hjem.

2

Indlandsmuren

En ca. to meter høj mur, der holdt anlægget skjult og sikrede arbejdsro ved grænsen.

3

Signalhegnet

Hegnet var forsynet med ledninger. Hvis de blev brudt af en flygtning, lød alarmen i nærmeste vagttårn.

4

Vagthunde

Ca. 800 hunde var døgnet rundt spændt fast til lange løbeliner. Hundene boede i området og kom sjældent fri af linen.

Vagttårn bemandet med to grænseoldater.

Måtter med søm lå gemt i græsset. De skulle gennembore flygtningens fødder.

18-årige Peter Fechter blev ramt af skud fra tre grænsevagter og forblødte i dødsstriben.

ULLSTEIN BILD/GETTY IMAGES

en ambassadebil. De falske nummerplader lavede jeg selv".

I aftenmørket den 8. maj 1962 kørte Spiller over grænsen. Han gjorde alt for at ligne en helt almindelig chauffør, der skulle hente sit ambassadørpar i Østberlin. Spiller parkerede bilen et par gader fra forældrenes hjem og bankede på. De sad midt i aftensmaden, da han kom, og anede intet om den forestående flugt.

"Min mor lagde forklædet, og så kørte vi. De kunne ikke tage noget med sig – ingen personlige papirer, ingen kuffert med tøj, for den kunne afsløre os i en grænsekontrol".

Forældrene satte sig ind på det brede bagsæde, og Reinhard kørte mod overgangen Checkpoint Charlie midt i byen. Da en grænsebetjent holdt dem an, rullede Reinhard sideruden ned og rakte ham de tre diplomatpas som den mest naturlige ting i verden. Vagten kiggede

kort på dem og vinkede bilen igennem anlægget. Alt gik som smurt.

"Jeg var ikke det mindste nervøs, for jeg følte mig højt hævet over grænsevagterne. Moralsk set havde jeg retten på min side!" siger Reinhard Spiller i dag.

Beruset af succesen besluttede han, at dette ikke skulle være sidste gang, han smuglede folk ud af Østberlin. Han havde jo samlet alle de færdigheder, en flugthjælper skal have.

"Jeg vidste, at Muren havde afskåret mange unge fra at få en uddannelse. De ville gerne til Vestberlin – og jeg var i stand til at hjælpe dem".

Ingrid til forhør hos Stasi

Ingrid Taegner boede fortsat i lejligheden ved Landwehr-kanalens østlige bred med sin mand og søn. Hendes familie havde været berlinere gennem fem generationer med slægtninge spredt ud over hele

DEN DELTE BY: De fire sejrsmagter fik efter 2. verdenskrig hver en zone i Berlin. Frem til august 1961 var der fri passage mellem zonerne. Grænsen mellem Vestberlin og byens opland i DDR, blev lukket med et svært hegn i 1952 (som Jerntæppet mellem DDR og Vesttyskland).

Lamper sørgede for, at grænseområdet var båret i lys.

5 Jorden sladrer

En bred stribe jord blev revet jævnlige. Hver morgen kiggede vagterne efter fodspor – om nogen var flygtet i nattens løb.

Hvid maling på murens inderside gav skarpere skygger.

Kolonnevej til kørende patruljer.

7 Skyd for at dræbe!

Hvis flygtningen ikke kunne stoppes med andre midler, skulle grænsesoldaterne bruge våben – en kalasjnikov-maskinpistol.

byen. Da lærerne på hendes skole blev opfordret til at underskrive en støtteerklæring til bygningen af Muren, nægtede Ingrid:

“Jeg sagde, at det ville være hykleri, hvis jeg skulle hilse den lukkede grænse velkommen. Med min familiehistorie kunne jeg ikke gøre det”.

Hendes stejle holdning fik konsekvenser. Kort efter stod medarbejdere fra det hemmelige politi, Stasi, i lejligheden og endevendte alt. Selvfølgelig fandt Stasi-folkene de billeder, hun havde taget af grænsesoldaternes arbejde med Muren ved kanalen året før. Hun kom i forhør til langt ud på natten:

“Under forhøret sagde jeg, at jeg ville hjem til mit barn. ‘Åhr’, sagde officeren, ‘ham skal De ikke bekymre Dem om. Vi sørger for ham’. Dér fik jeg gåsehud”.

Truslen om at miste sin søn fik Ingrid til at underskrive forhørsprotokollen. Som en konsekvens blev hun fyret fra sin skole – hun var 26 år gammel, arbejdsløs og brændemærket for sine usocialistiske holdninger. De følgende år måtte hun klare sig med vikararbejde. Også Ingrids mand blev anholdt af Stasi. Bagefter fortalte han om “nogle møder”, han havde holdt, og så fik han pludselig arbejde igen. Ingrid var mystificeret og fik mistanke om, at han var blevet hvervet:

“Jeg havde ikke tillid til ham mere, men vi blev sammen nogle år af nød”.

Reinhard Spillers mange køreture

De studerende fra “Rejsebureauet” havde Reinhard Spiller ingen tillid til – de var for åbenmundede, for uforsigtige. Og

6 Vestmuren

Det, som den vestlige verden betragter som Muren, var i virkeligheden blot den sidste del af grænseanlægget. Officielt kaldte østtyskerne anlægget for “den antifascistiske beskyttelsesmur”. I 1960'erne og 1970'erne blev det løbende forbedret.

Første generation: I 1961 blev Muren opført i al hast med mursten og andet forhåndenværende materiale og forstærket med pigtråd.

Anden generation: Efter få år kom forbedringen – betonplader holdt fast i H-formede jernpæle. Øverst lå et kloakrør, der gjorde det umuligt at holde sig fast.

Tredje generation: I 1970'erne fik regimet rejst en mere præsentabel mur lavet af 3,6 m høje betonelementer med en bred fod. Foden betød, at flygtninge, der forsøgte at vælte Muren med en lastbil, ville blive stoppet automatisk.

- 1 Lastbilens fart og tyngde vælter murelementet.
- 2 Murens fod fanger køretøjet og stopper det.

Højde: 3,6 m

Vægt: 2.750 kg

Bredde: 120 cm

Foden: 210 cm

de mange tunneller, de gravede i Berlins sandede undergrund, var håbløst ineffektive efter hans vurdering:

“De allerfleste tunneller kunne kun bruges én gang, før de blev afsløret”.

I stedet arbejdede Reinhard på egen hånd. Han forfalskede stabler af pas og fremstillede falske nummerplader, han lejede biler og kørte jævnlige over grænsen forklædt som ambassadechauffør. Om Stasi var på sporet af ham, anede han ikke, men han forsøgte at gardere sig ved aldrig at efterlade spor: Hans kollegieværelse havde intet navneskilt, og der lå hverken personlige papirer eller så meget som et billede af ham her.

I løbet af foråret 1963 begyndte Spiller at føle sig udbrændt. Han havde hentet 50 personer over, var plaget af konstant feber og måtte tage amfetamintabletter for at klare sine mange opgaver – studierne og arbejdet for at tjene penge til ▶

flygtningesmugleriet tog sin tid. Oven i kom forfalskning af pas og nummerplader og selve gennemførelsen af flugten.

"Jeg tog mig af mennesker, som ikke havde nogen anden vej ud. Folk på sygehuse og familier med børn".

Reinhard gik til lægen, og dommen var klar: Han skulle indlægges omgående. På hospitalet besluttede Reinhard at det var tid at stoppe som flugthjælper og koncentrere sig om studierne. Med tiden blev han en kapacitet inden for EDB og informationsteknologi.

Grænsesoldaten fortæller

Omkring 1966 stod det klart, at den interimistiske Berlinmur ikke var effektiv nok. Det østtyske regime besluttede at modernisere dødsstriben. Den nye mur kom til at bestå af betonplader.

På denne tid tiltrådte den 20-årige metalarbejder Richard Hebstreit sin værnepligt. Han kom fra landet, men hos hæren lagde man vægt på, at en grænsesoldat ikke havde lokale venner, så Richard havnede ved Muren. De første måneder gik med militær træning og politisk skoling. Igen og igen blev den vigtige opgave som "fredens vogtere" hamret ind i hovedet på rekrutterne.

"Grænsesoldaterne havde mange forskellige opgaver: Nogle gange sad jeg

ULLSTEIN BILD/GETTY IMAGES

Fjendtlig og uforskammet. Grænsesoldaterne havde strengt forbud mod at kommunikere hen over Muren.

hele dagen i tårnet, men der var faktisk flere soldater på patrulje i baglandet. Vi havde nøgler, så vi kunne komme op på lofterne og kigge efter flygtninge. Dengang skete det jo, at folk med bue og pil skød et reb over til Vestberlin, så de kunne fire sig over Muren".

Når Richard alligevel var i et hus, låste han sig gerne ind i kælderen, hvor hus-

mødre opbevarede henkogte fødevarer. "Vi stjal som ravne, på en enkelt vagt kunne jeg spise to-tre glas kirsebær".

Patruljen ved Muren var kedelig, derfor byggede Richard en lille transistorradio ind i sin feltflaske, så han kunne høre vestlig rockmusik i smug.

"Jeg kan stadig høre discjockeyen – You are listening to the American Forces Network, AFN", siger Richard Hebstreit med yankee-accent.

Vagtårnene var primitivt indrettet, uden varme og toilet. Hvis soldaterne skulle forrette deres nødtørft, måtte de ringe til centralen og bede om afløsning, men hvem kunne vente? Som regel pis-sede soldaterne ud ad tårnets dør. Stanken i området var ubeskrivelig.

Richard var heldig. I hans tid ved grænsetropperne var han ikke tvunget til at bruge våben.

"Man skulle råbe: 'Halt, stehen bleiben!' Hvis flygtningene løb videre, skulle man affyre varselsskud. Og hjælp det ikke, skød man en salve foran dem. Nogle flygtninge løb simpelthen ind i kuglerne. I min tid var der også et par døde, men ikke i min enhed. Jeg er ofte blevet spurgt, hvorfor jeg ikke skød: Helt enkelt fordi der ikke kom nogen forbi".

Soldater lokket til at dræbe

Professor Leo Schmidts forskergruppe studerede, hvad der foregik hos grænsetropperne fra 1961 til Murens fald.

"Enhver grænse kan overvindes, muren kan være så høj, det skal være – flygtningen behøver bare en stige, der er en halv meter højere. Den egentlige grænse var maskingeværet – og den krævede folk, der var villige til at skyde".

Denne villighed blev lokket frem med små belønninger og et psykologisk trick. Hvis en soldat havde stoppet en flugt, fik han 200 østmark (godt to måneders sold) og et par dages orlov. Men der var en anden meget vigtigere motivation, forklarer Leo Schmidt:

"Man frembragte en kunstig paranoia. Allerede når de nye rekrutter ankom, blev de vist rundt og fik at vide, at 'her er kammerat NN's stue, han blev skudt af provokatører ved grænsen'. At det skete uhyre sjældent, spillede ingen rolle, for de værnepligtige kunne ikke efterprøve officerens påstand".

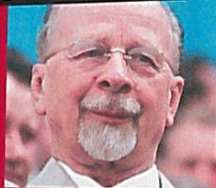
Ifølge Leo Schmidt blev ingen af grænsesoldaterne ligefrem straffet, hvis en flygtning slap over. Men en vellykket flugt fik alligevel konsekvenser:

"Hver flugt udløste et pres nedad i befalingskæden. Kaptajner og løjtnanter fik besked på at presse deres folk mere. Det

DDR's tre ledere havde ansvaret for Muren

Lukningen af grænsen var så vigtigt et ansvar, at opgaven kun blev betroet landets højst rangerende politikere.

GRUNDLÆGGEREN

Walter Ulbricht:
DDR's første leder (1949-1971) bad i flere år Sovjetunionen om lov til at bygge en mur gennem Berlin. I august 1961 kom tilladelsen. Bare 11 dage efter opførelsen blev den første flygtning skudt ved Muren.

FORNYEREN

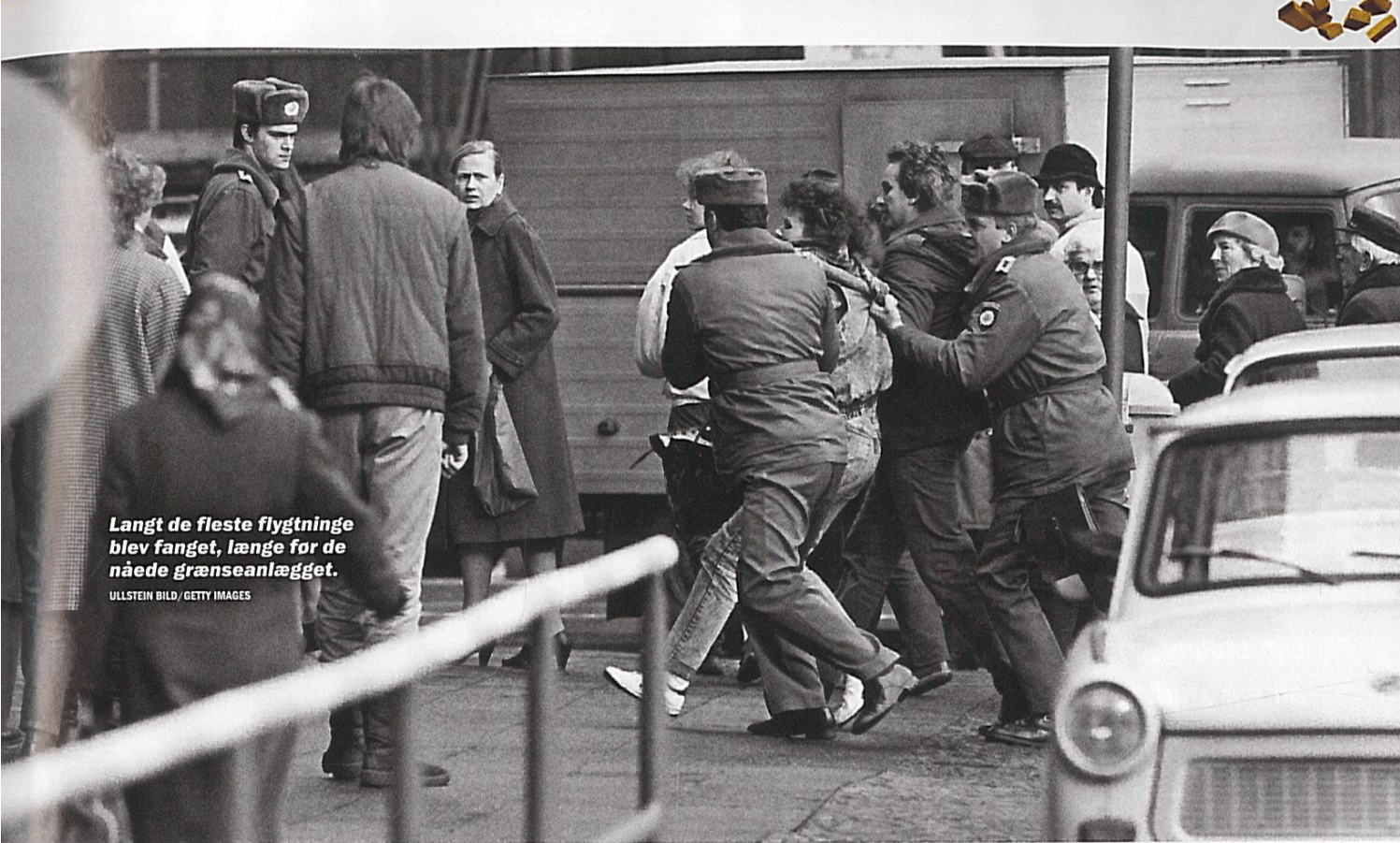

Erich Honecker:
Det 38-årige medlem af kommunistpartiets Centralkomité fik i sommeren 1961 til opgave at dele Berlin. Med sin stab traf Erich Honecker alle forberedelser. 10 år efter blev han DDR's leder og regerede til 1989.

ARVINGEN

Egon Krenz:
I 1984 blev Honeckers kronprins ansvarlig for sikkerhedsspørgsmål – denne funktion gjorde ham ansvarlig for flere dødelige skud ved Muren. Krenz blev DDR's sidste kommunistiske leder måneden før Murens fald.

Langt de fleste flygtninge blev fanget, længe før de nåede grænseanlægget.

ULLSTEIN BILD / GETTY IMAGES

var vigtigt at sørge for, at soldaterne ikke bare skød, men også ramte!”

Og bagefter tog Stasi fat for at finde ud af, hvordan flugten kunne ske, og hvem der havde hjulpet til. Alene det at bistå til republikflugt var en strafbar handling, der gav to års fængsel.

Muren er blevet pinlig

Den gamle statsleder Walter Ulbricht blev i 1971 tvunget på pension, og ind trådte Erich Honecker. Den nye leder havde forstået, hvad der var galt i DDR: Landet var isoleret, og indbyggerne deprimerede. For at lette stemningen fik landet en ekstra TV-kanal, så der blev plads til mere underholdning, og forretningerne fik et større vareudbud. De unge indbyggere skulle bindes mere effektivt til landet – det skete ved at starte et statsligt byggeprogram, så unge par lettere kunne få tildelt en lejlighed og stifte familie.

Udenrigspolitisk søgte Erich Honecker diplomatisk anerkendelse i Vesten. Men Muren stod stadig som et hæsligt monument over ufriheden midt i Berlin.

“Muren var blevet pinlig for DDR”, sammenfatter professor Leo Schmidt.

Forhindring af republikflugt var en af Stasis vigtigste opgaver.

“I 1961 skulle den virke afskrækkende, men nu ønskede DDR bl.a. en plads i FN, så regimet ville have så lidt mur som muligt – en statsgrænse som alle andre. Den nye mur skulle være *stylet*, og de nye vagttårne, der blev bygget, opfattede staten som smarte, *DDR-chic*”.

Omkring 1976 stod det klart, at Honeckers milde vinde ikke gav det ønskede resultat: Produktionen kunne ikke betale statens forbrug, den øgede velstand i DDR skyldtes udelukkende milliardlån optaget i Vesttyskland. En ny tung tid begyndte i DDR, troen på fremtiden var væk.

“Jeg tænkte ikke på flugt”, siger Ingrid Taegner, “for jeg havde jo min søn her, men jeg gik i indre eksil og lod, som om jeg levede et helt andet sted”.

Richard Hebstreit kunne have gjort karriere i en stor VEB (folkeejet virksomhed), men hans manglende partimedlemskab gjorde det umuligt at avancere. I stedet tog han en stilling som erhvervsrådgiver i folkeskolen.

Sin indgående viden om landets virksomheder kunne Hebstreit udnytte i sit nye job som industriel designer, hvor han løste småopgaver for virksomheder-

ne. Han klarede sig godt som selvstændig, men løgnene og propagandaen gik ham på – fx når avisen skrev, at “forsyningen med friske fisk er blevet overopfyldt med 150 pct. i sidste kvartal”.

“DDR havde en moderne fiskerflåde, der hentede flotte torsk oppe ved Grønland, men vi fik dem aldrig. Fiskene blev solgt i Vesttyskland. Det eneste, vi fik, var makrel og sild – fiskeaffald i en dåse med rød sovs!” husker Richard Hebstreit.

Engang i 1980’erne var han til et offentligt møde med åben mikrofon – Hebstreit rakte en hånd i vejret:

“Jeg sagde: ‘I skriver, at I har overopfyldt jeres fiskekvote med 150 pct., derfor forstår jeg ikke, hvorfor vores fiskeforretning har været lukket i et år!’”

Hebstreit fik besked på at sætte sig ned og klappe i. Senere fandt han ud af, at hans offentlige kritik havde fået Stasi til at interessere sig for ham.

For hvert år blev Muren udbygget, perfektioneret og gjort mere umulig at overvinde. I en tale i januar 1989 slog Erich Honecker fast, at “Muren vil bestå om 50 og 100 år. Den er nødvendig for at beskytte vores republik mod røvere”.

LÆS MERE OM MUREN I BERLIN

• Frederick Kempe: *Berlin 1961*, Turbulenz, 2012
• Frederick Taylor: *Berlinmuren – en delt verden*, People's Press, 2009

ET LYKKELIGT DIKTATUR

Ligestilling, moderne lejligheder og nøgenbadning – ikke alt var skidt i DDR, men glansbillederne kan ikke skjule, at Den Tyske Demokratiske Republik var nedslidt og forarmet.

AF TORSTEN WEPER

Rigtig populær blev DDR først, da det var for sent. I tiden lige efter Murens fald kunne de færreste se meningen i at opretholde den østtyske stat. De partier, der støttede genforeningen med Vesttyskland, fik et overbevisende flertal ved valget i 1990. Men som årene er gået, bliver det tabte land hyllet i et nostalgisk lys, ofte kaldet "ostalgi".

En meningsmåling fra 2019 fortæller, at 57 pct. af den tidligere østtyske befolkning mener, at der er mere godt end skidt at sige om DDR. Og måske er det ikke så underligt. Det var her, de nu plus-50-årige oplevede deres ungdom og fandt deres første

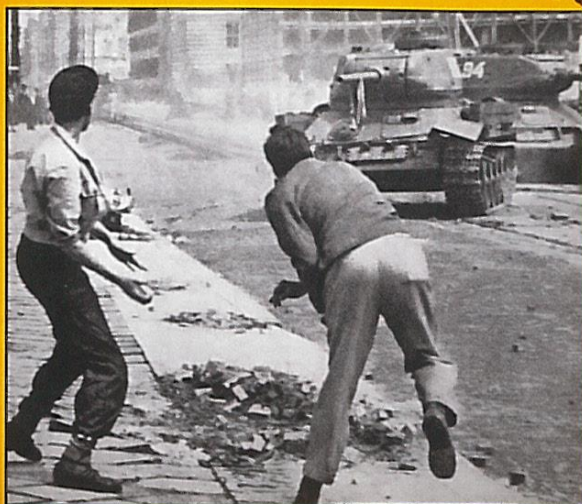
kæreste. Modsat livsbetingelserne i dagens genforenede Tyskland var øst-tyskerne garanteret livslang tryghed – en sikker arbejdsplads, en fast månedsløn, en billig husleje og en plads i børnehaven.

Det store flertal af indbyggere oplevede ingen overgreb fra efterretningstjenesten Stasis side; dét, flertallet protesterede imod, var varemanglen og forbuddet mod at rejse.

Tilbage står mindet om den gyldne tid, som Erich Honecker indvarslede i 1971. Hovedparten af billederne i denne samling stammer fra hans embedstid – selvom de fleste også har en bitter bagside.

Østberlins indbyggere nyder
en sommerdag på Stalin Allee
(I dag Frankfurter Allee).

AKG-IMAGES/DDRBILDARCHIV.DE

De fredelige protester blev tromlet ned af sovjetiske kampvogne. Stenkast kunne ikke holde dem tilbage.

1953: Folkets oprør blev knust

En enkelt gang forsøgte østtyskerne at gøre oprør. Det skete i juni 1953, da regeringen skruede kravene til bygningsarbejderne op – 10 pct. mere arbejde til samme løn. 16. juni gik arbejderne i Berlin på gaden. Næste morgen havde opstanden spredt sig til 500 byer over hele DDR. Den sovjetiske kommandant reagerede ved at sende kampvogne i gaderne. Antallet af dødsofre er ukendt – måske helt op til 507. Efter oprøret udbyggede regimet det hemmelige politi, Stasi, for at undgå nye overraskelser.

De østtyske kvinder fik muligheder og ligeløn

Det østtyske regime så det som en af sine fornemste pligter at skabe lige vilkår for kvinder og mænd. Tæt på 100 pct. af kvinderne i den erhvervsaktive alder gik på arbejde og fik samme løn som mændene. For at det kunne lade sig gøre, tilbød DDR børnehavepladser til alle (i Vesttyskland var tallet 60 pct. (1980)). Omvendt blev hjemmegående hustruer betragtet med stor mistro i DDR.

Kvinderne arbejdede på lige fod med mændene i de østtyske virksomheder.

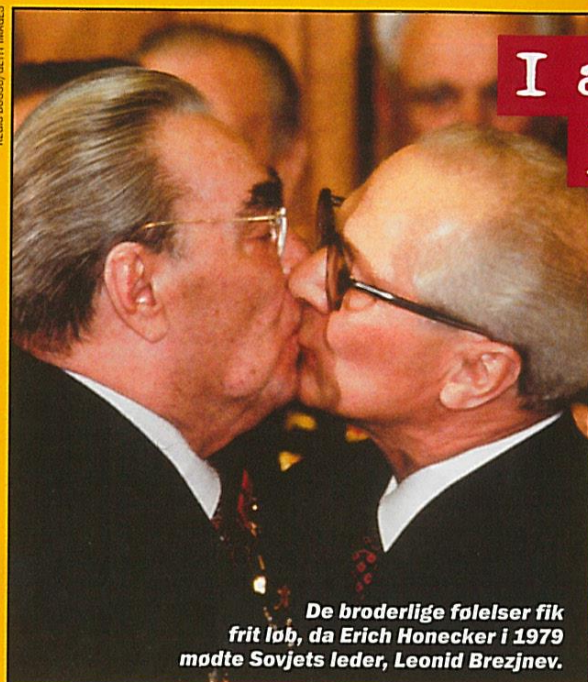
**Erich Honecker tiltrådte
i 1971 som reformator.**

Erich Honecker viste sig
gerne ude blandt folket.
Som regel endte mødet
med afsyngelsen af slag-
sangen "Byg op, byg op".

ULLSTEIN BILD / GETTY IMAGES

REGIS BROSSI / GETTY IMAGES

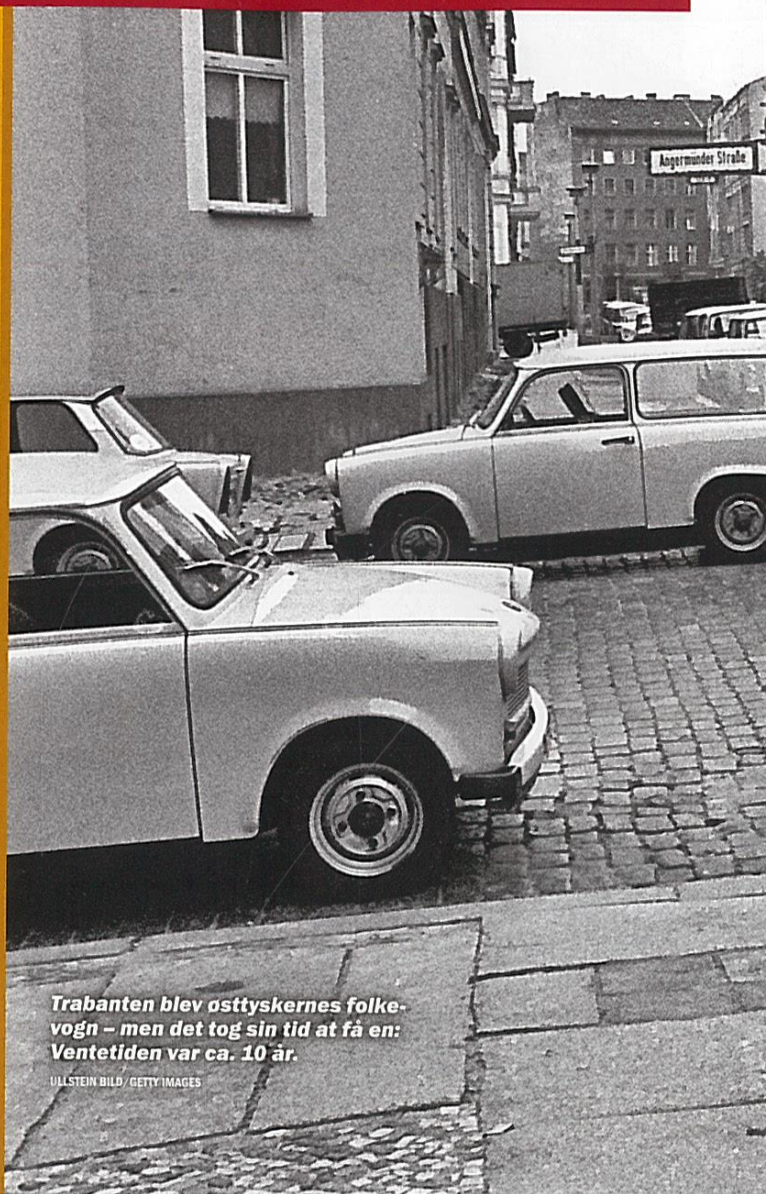

De broderlige følelser fik frit løb, da Erich Honecker i 1979 mødte Sovjets leder, Leonid Brezjnev.

Det socialistiske broderskab blev bekræftet med et kys

Broderkysset var udbredt i Sovjetunionen og skulle vise samhørighed blandt lederne. Efter 2. verdenskrig blev skikken udbredt til østblokken, hvor stats- og partiledere forventedes at kysse hinanden. Erich Honecker gik for at være meget lidenskabelig, og det blev for meget for bl.a. Polens leder, Wojciech Jaruzelski: "Honecker havde denne her ækle måde at kysse på. Med våde læber".

I alt producerede DDR
3.096.099 Trabanter.

Trabanten blev østtyskernes folkevogn – men det tog sin tid at få en: Ventetiden var ca. 10 år.

HILLSTEIN BILD / GETTY IMAGES

"Kemi giver fødevarer, velstand og skønhed", fastslog annoncen for en østtysk kemiker-konference i 1958.

Chemiekonferenz des Zentralkomitees der SED
und der Staatlichen Plankommission
in Leuna am 3. und 4. November 1958

Køen lokkede kunder til

Privatejede forretninger fandtes ikke i DDR – kun statslige butikskæder. Her var priserne lave, men udbuddet rakte sjældent til alle. For at være sikre måtte kunderne stille sig i kø, allerede inden butikken åbnede. Om aftenen var alle vigtige varer væk.

Alene synet af en kø fik folk til at stille sig op – her var der åbenbart noget at købe.

Kommunismens smukke ansigt

En af den kolde krigs vigtigste kampe foregik under De Olympiske Lege, hvor DDR under blot seks Lege høstede 192 guldmedaljer – med en massiv brug af doping. Landets største sportsstjerne var skøjteprinsesse Katarina Witt, der charmerede hele verden og holdt den røde fane højt: "Vi sportsfolk er altid opsatte på at gøre en god figur for vores socialistiske hjemland. Fremtiden er på vores side, på socialismens side", sagde Kati i en tale til de unge i 1987.

Årets vigtigste kamp: Høstslaget

Selvstændige bønder havde ingen plads i et socialistisk samfund. Derfor blev alle landbrug tvangskollektiveret og gårdene samlet i store produktionsenheder (LPG) med fast arbejdstid og ret til ferie. Men produktionen faldt, og tilmed måtte russiske soldater hjælpe til, når årets høst skulle i hus. Begivenheden kaldtes "høstslaget", og medierne fulgte slaget nøje.

Alle mand (og Den Røde Hær) måtte hjælpe til, når høsten skulle i hus.

ULSTEIN BILD/GETTY IMAGES

"That was smashing!" udbød den amerikanske TV-kommentator, da Kati Witt var på isen i Calgary i 1988. Dommerne var helt enige og gav OL-guld til DDR.

PCN PHOTOGRAPHY/ALAMY

Nudismen blev først et problem, da vesttyskerne kom.

Nøgenhed var en dyd

Af hensyn til den offentlige moral forbød DDR nøgenbadning i 1954. "Skån nationens øjne!" som landets kulturminister udtalte.

Over hele landet protesterede kunstnere og intellektuelle mod indgrebet, og nudist-forbuddet måtte trækkes tilbage. I stedet bredte trenden sig, så store dele af befolkningen ikke kunne drømme om at tage badetøj med til stranden.

Det nøgne badeliv var en stor fornøjelse helt frem til sommeren 1991, da de snepede vesttyskere dukkede op på de østtyske strande.

Som seks-årige blev østtyske børn optaget hos Pionerne; senere ventede FDJ.

Ungdommen kom i faste rammer

Når et østtysk barn nåede skolealderen, indtrådte han eller hun i fritidsbevægelsen De Unge Pionerer, der bl.a. tilbød udflugter og opbyggeligt hobbyarbejde. Pionerernes hilsen var en hævet hånd og ordene: "Altid beredt!" I 1980'erne var 98 pct. af alle børn pionerer.

Fra 14-årsalderen rykkede børnene op i Freie Deutsche Jugend (Den Frie Tyske Ungdom) – FDJ.

Organisationens formål var at styrke Østtysklands venskab med Sovjetunionen og opdrage ungdommen til kamp mod imperialismen. FDJ havde hobbyværksteder og ungdomsklubber og tilbød organiserede rejser. Medlemskabet var frivilligt, men det kunne give svære ulemper ikke at være med i FDJ.

DDR havde 60 officielle nudiststrande, men de fleste østtyskere smed tøjet, hvor de ville, og badede nøgne.

ULLSTEIN BILD/GETTY IMAGES

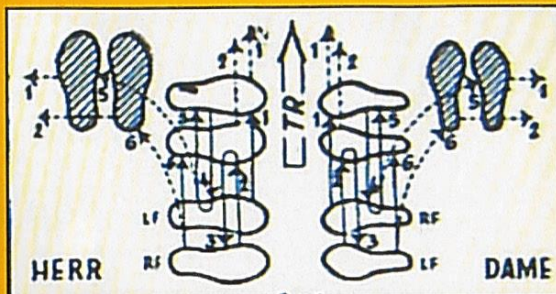

Skovhjulene raspede brunkulslaget af; her efter blev kullene kørt med tog direkte til kraftværkerne.

Brunkul var DDR's eneste råstof

DDR's energiforsyning kom næsten udelukkende fra brunkul, og i jagten på "det brune guld" skånede regimet ingen. I alt 290 landsbyer blev revet ned, så de enorme gravemaskiner fik plads. Op til 100 m under jordens overflade lå brunkullene, der brænder dårligt og forurener meget. Til gengæld kunne kullet forvandles til tjære, en hovedbestanddel i produkter som maling og plastik.

To danselærere fra Leipzig lavede koreografien til Lipsi; instruktionen blev trykt i partiorganet Neues Deutschland.

Statens tilladte dansetrin

"Er det virkelig sådan, at vi skal efterligne alt det skidt, der kommer fra Vesten? Jeg mener, at man burde sætte en stopper for det monotone 'je-je-je' (yeah-yeah-yeah, red.), og hvad det ellers hedder", sagde DDR's daværende leder, Walter Ulbricht, i 1965. Et forsøg på at skabe en mere anstændig ungdomskultur var den statsanerkendte dans Lipsi. Dansen blev komplet ignoreret af de unge.

Lejlighederne var bygget af beton-elementer og havde rindende varmt vand og eget bad.

Boliger nok til alle

I 1971 iværksatte DDR en ambitiøs plan for at afskaffe bolignøden. Frem til 1990 skulle der bygges 3 mio. nye lejligheder. Efter Murens fald viste det sig, at det virkelige tal kun var 1,9 mio. lejligheder.

Martinshornet er et blæse-instrument opfundet i 1880.

Musikhistoriens særeste klang

I sin barndom havde Erich Honecker hørt arbejdsløse minearbejdere spille på det såkaldte martinshorn, der bl.a. blev brugt ved mineulykker og udrykning. Med sin arbejderbaggrund var hornet selvskrevet til at nyde fremme i Honeckers DDR, hvor fabriksorkestre tog instrumentet til sig. De tynde, sært klagende toner må være musikhistoriens mest besynderlige.

Omkring midnat den 9. november blev alle barrierer brudt, og østtyskerne myldrede over til Vestberlin.

TOM STODDART ARCHIVE/GETTY IMAGES

DEN SIDSTE DAG I ØSTBERLIN

Misforståelser, tømmermænd i Moskva og en rådvild østtysk statsleder – Berlinmurens fald den 9. november 1989 skyldtes en stribe af lykketræf, som egentlig ikke burde kunne ske i et kommunistisk diktatur.

AF TORSSEN WEPER

O m natten den 9. november 1989 eksploderede Berlin i en glædesrus. Østtyskere i tusindvis myldrede gennem åbningerne i den mur, der i 28 år havde spærret for den frie færdsel i byen – og på den anden side ventede vestberlinerne med champagne og varme knus.

“I nat er vi verdens lykkeligste folk”, sagde mange, mens de lod champagnepropperne springe. Det virkede, som om tyskerne i øst og vest havde kastet et tungt åg af sig og vundet friheden.

Tøbruddet i den kolde krig skete lynhurtigt og kom som en komplet overras-

kelse – ikke mindst for det enerådende østtyske kommunistiske parti, SED. I månederne inden tydede intet nemlig på, at DDR ville give op uden kamp. Tværtimod. Partiet havde afvist alle den sovjetiske præsident, Mikhail Gorbatsjovs, reformtanker om glasnost og perestrojka (åbenhed og omstrukturering).

I stedet var den daværende vicestatsleder Egon Krenz fløjet til Beijing for at udtrykke SED's støtte til Kinas nedkæmpning af studenteroprøret på Den Himmelske Freds Plads. Og blot få timer før Murens fald slog Centralkomiteén, det øverste organ i SED, fast, at Muren skulle forsvares med alle midler.

Men da det kom til stykket, sank Muren sammen som en konsekvens af misforståelser, tømmermænd i Moskva og en rådvild østtysk statsleder. Fraværet af handlekraftige politikere betød, at tre underordnede embedsmænd var tvunget til at træffe hurtige beslutninger for at undgå kaos og blodsudgydelse. Uden at kende hinanden kom de tre til at skrive verdenshistorie den 9. november 1989.

Den forkerte overskrift

I løbet af sommeren 1989 har op mod 50.000 østtyskere forladt landet via især Ungarn, der har lempet bevogtningen på sin grænse til Østrig. Flygtningestrømmens omfang vækker minder om tiden før Murens bygning – og kræver handling. DDR's ledere beslutter, at alle indbyggere, der vil forlade landet, kan rejse. Til gengæld må de aldrig vende tilbage.

Trafikken ud af landet skal reguleres med en ny bestemmelse kaldet “Ændring af situationen ved DDR-borgeres

permanente udvandring". Arbejdet med at formulere bestemmelsens nøjagtige ordlyd havner hos oberst Gerhard Lauter, der er leder af pasmyndigheden i det østtyske indenrigsministerium.

Den 9. november om formiddagen mødes Lauter med repræsentanter for bl.a. det hemmelige politi, Stasi. Sammen skal de skrive bestemmelsen, som tillader østtyskerne at udvandre. Men Lauter synes, at opgaven er forkert formuleret: Hvad med alle dem, som bare vil på et kort familiebesøg i vest og så vende hjem igen? Skal de virkelig straffes med tabet af statsborgerskab?

Ved mødebordet bliver mændene enige om, at en ny udrejselov skal omfatte alle. På eget initiativ tilføjer de, at "private kan anmode om at rejse til udlandet uden at forelægge begrundelse" og helt frit vende hjem til DDR igen.

Uden at tænke over det lader Lauter den nye, vidtgående tekst beholde sin oprindelige overskrift om "permanent udvandring". Denne tanketorsk fører snart til flere lykkelige misforståelser.

Ingen hører ordentligt efter

En så gennemgribende bestemmelse som indførelse af rejsefrihed i DDR skal forelægges den sovjetiske ledelse. Landets ambassadør i Østberlin sender teksten videre til Kreml, men her har lederne fejret årsdagen for Oktoberrevolutionen. Som altid har festen krævet store mængder vodka – og netop i dag er de sovjetiske ledere plaget af tømmermænd. Derfor er Kreml tavs.

På samme tid holder SED's Centralkomité (ZK) møde i Østberlin. Medlem-

Nogle få uoverlagte ord fra DDR's talsmand, Günter Schabowski, var nok, så begyndte Berlinmuren at slå revner.

merne tilhører magtens indercirkel, men stemningen er tyngt af de sidste måneders masseflugt og folkelige protester i alle større byer, hvor slagordene ikke er til at misforstå: "Die Mauer muss weg!"

Indenrigsminister Friedrich Dickel er 75 år gammel og har hele sit liv kæmpet for DDR og arbejderklassen. Han kan ikke acceptere, at alt dette skal gå tabt:

"Muren er her, og denne grænse skal forsvares!" siger han kampberedt.

Forsamlingen klapper entusiastisk.

At Gerhard Lauter, minister Dickels underordnede, flere timer før har sendt sin nye lovtekst til høring i det bureaukratiske system, aner Dickel ikke. Mødet i ZK har været siden om formiddagen.

Midt på eftermiddagen mødes DDR's nye statsleder, Egon Krenz, med en pro-

minent politiker fra Vesttyskland. Krenz håber, at vesttyskerne endnu en gang vil redde DDR med milliardlån. Som modydelse tilbyder Krenz at åbne Muren.

Forslaget vækker ingen umiddelbar genklang hos vesttyskerne, og Krenz går tilbage til mødet i ZK. Undervejs får han Gerhard Lauters tekst, som han læser op – uden tilsyneladende selv at forstå tekstens skelsættende indhold. Heller ikke tilhørerne bemærker, at den nye lov er langt mere vidtgående end aftalt. I stedet får DDR's officielle talsmand, Günter Schabowski, besked på at præsentere bestemmelsen på et TV-transmitteret pressemøde, der begynder kl. 18.

På et medfølgende talepapir er der oplysninger om, hvornår den nye bestemmelse træder i kraft: Kl. 10 dagen efter – altså den 10. november. Schabowski læser ikke teksten, før han stikker papirerne i lommen.

Talsmanden taler over sig

Günter Schabowski indleder sit pressemøde i DDR's internationale pressecenter. Han er tidligere chefredaktør for partiorganet Neues Deutschland og har været partiformand i Østberlin. Mindre end en uge har han været officiel talsmand – og der er meget at tale om i disse dage, hvor SED forsøger at redde kommunismen og staten DDR.

Efter knap en time stiller en italiensk journalist et generelt spørgsmål til østtyskernes mulighed for udrejse.

Schabowski kigger forvirret ud over sine briller: "Jeg er blevet fortalt, at en sådan meddelelse allerede er delt ud. Den skulle være i Deres besiddelse". ►

Muren fik flere puf

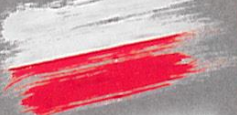
DDR's sammenbrud kom ikke af sig selv. I månederne op til Murens fald var de kommunistiske doktriner begyndt at smuldre.

Ungarn – 11. februar 1989: Siden 1987 har Ungarn haft en stærk opposition; uden konflikter opgiver kommunistpartiet sin eneret til magten i februar 1989. I løbet af sommeren fjerner landet sin del af Jerntæppet og har herefter en almindelig grænse til Østrig.

Sovjetunionen – 14. marts: Det kommunistiske partis generalsekretær, Gorbatsjov, vælges uden modkandidat til landets præsident. Som partileder har Gorbatsjov indledt omfattende reformer under parolerne glasnost (åbenhed) og perestrojka (omstrukturering).

Polen – 5. april: Efter to måneders forhandlinger mellem den kommunistiske regering og oppositionen bliver den forbudte fagforening Solidaritets tilladt. I slutningen af august samme år overtager en koalitions regering.

Rumænien – 7. juli: Warszawapagt-landene holder topmøde i Bukarest. Sovjet meddeler, at den såkaldte Brezjnev-doktrin, der giver østlandene begrænset suverænitet, ophæves. I stedet for sovjetiske dekretter får landene "frihed til at vælge".

Lederen af Polens frie fagforening, Lech Walesa, bliver polsk præsident i 1990.

Så læser han Lauters tekst om indbyggernes ret til at vende tilbage til DDR efter et besøg i Vesten højt.

"Hvornår træder loven i kraft?" spørger de måbende journalister, der ved, at fri udrejse betyder et farvel til Muren – og i realiteten er DDR's dødsdom.

"Den træder efter min viden...". Schabowski bladrer gennem sine papirer, men sætningen om, at loven træder i kraft den 10. november, overser han. "Med det samme. Uden forsinkelse".

Pressemødet bliver transmitteret af DDR-TV og dækket af flere vesttyske medier. I løbet af få minutter er talsmandens ord spredt i begge lande.

Nervøsitet ved grænsen

Oberstløjtnant Harald Jäger har denne aften kommandoen over grænseovergangen Bornholmer Strasse i Østberlin. Ved 19-tiden sidder han i kantinen med sin aftensmad. I det ene hjørne kører fjernsynet med billeder fra pressemødet. Jäger opfatter kun enkelte ord, men de er nok til, at han mister appetitten. Han haster tilbage på kontoret for at ringe til sin chef, oberst Rudi Ziegenhorn, hos Stasi.

"Har du også hørt Schabowskis sludder", spørger Ziegenhorn jovialt.

"Ja, det er derfor, jeg ringer!" svarer Jäger ophidset. "Hvad sker der nu?"

"Ingenting. Hvad skulle der dog ske?"

"Du har jo selv hørt det!"

"Nemlig, det går jo slet ikke", konstaterer Ziegenhorn, og Harald Jäger kan trække vejret roligere, men løftet om rejsefrihed er blevet hørt – og det tænder rejseysten overalt i Østberlin.

I Sovjetunionens ambassade er diplomaterne så forbløffede, at de vælger at tro, at den nye lov er aftalt direkte mellem statschefen Egon Krenz og Kreml. Derfor griber ambassadøren ikke ind.

Kl. 20.00 begynder tyskernes mest sete TV-nyheder, Tagesschau, der også kan ses i store dele af DDR. Det vigtigste indslag handler om rejsefriheden.

Nyheden lokker flere nysgerrige østberlinere ud på gaden – de vil se, om der

TORSTEN WEFER/HISTORIE

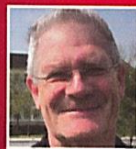
Hvor var du den 9. november?

På billederne ser det ud, som om hele DDR festede, men virkeligheden er mere nuanceret. Nogle opdagede slet ikke, at Berlinmuren faldt.

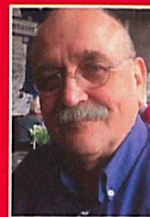
"Jeg var til en reception hos Siemens i Vestberlin. Så fortalte én, at grænsen var åben. Jeg spiste færdig og kørte hjem. Det rørte mig ikke – jeg ved ikke hvorfor".

Reinhard Spiller, tidl. flugthjælper.

"Vi sydtyskere gik ikke så meget op i DDR – det var jo Preussen. Men jeg drak et glas champagne for at fejre dagen".

Murprofessor Leo Schmidt.

"Grænsen er åben, sagde jeg til min kone, men hun troede mig ikke. Jeg tømte en flaske snaps den nat og lukkede ikke et øje. Det var,

som om en tung last var fjernet fra mine skuldre. Næste morgen kørte vi over grænsen".

Grænsesoldaten Richard Hebstreit.

sker noget ved grænsen. En gruppe samler sig foran overgangen ved Bornholmer Strasse. Foreløbig er mængden rolig, så Harald Jäger går ud for at tale med dem: "Kammerat Schabowski har meddelt en ny bestemmelse om rejsereguleringen, men man skal have en tilladelse. Den får De hos Folkepolitiet, ikke her!"

Undergangs-stemning

Centralkomiteén er i g e n t r å d t sammen. Stemningen er anspændt som på et synkende skib. De mange aldrende medlemmer forsøger at finde frem til en skyldig for DDR's umulige situation. Lederen af

"Jeg så pressemødet med Schabowski i TV og besluttede at tage en sovepille. Jeg ville nemlig stå tidligt op og hente et pas hos politiet. Kl. 5 var jeg der. Køen blev længere og længere. Mens vi ventede, kom der nogle unge piger og fortalte, at de havde været en tur i Vestberlin. De var bare gået over – uden pas! Ingen af os troede på dem".

Ingrid Tægner, nabo til Muren.

afdelingen for økonomisk planlægning, Günter Ehrensperger, skærer igennem og forklarer, at DDR i de sidste 16 år har levet over evne. Landet står umiddelbart foran et kollaps, siger han.

Meldingen får medlemmerne til at snappe efter vejret; de forbyder, at Ehrenspergers ord bliver offentliggjort.

Inden kl. 21 bryder komitémedlemmerne op. Der er alligevel ikke noget at gøre. Egon Krenz ringer til Kreml, men får ikke forbindelse. "Hvad skal jeg gøre?" spørger han et par komitémedlemmer, der arbejder over.

Ved Bornholmer Strasse venter mange hundrede mennesker på at slippe over grænsen.

Harald Jäger ringer igen til sin nærmeste foresatte i Stasi: "Jäger, jeg kan ikke give dig

nogen anvisninger, for jeg hører jo heller ikke noget fra ledelsen", lyder det intetsigende svar fra Rudi Ziegenhorn.

Nu ved Harald Jäger, at ingen kan hjælpe grænsevagterne. Ved 23-tiden kalder han sine officerer sammen til rådslagning. Han opregner de tre alternativer, han kan se: Vagterne kan vedblive med at vente – og imødesee, at folk bliver mast mod hegnet. Vagterne kan alarmere hæren og lade soldaterne klare problemerne. Eller de kan åbne grænsen.

"Skal vi lade folk rejse?" spørger Jäger. Ingen siger noget. "Skal vi skyde?" Alle officerer tier forskrækket. Udenfor står der nu 10.000 østberlinere og råber:

"Åbn porten! Åbn porten!"

Ene mand træffer Harald Jäger kl. 23.30 beslutningen om at åbne grænsen. Med forstenede ansigter ser hans folk på, mens den jublende menneskemasse strømmer igennem og forsvinder ud i den eventyrlige nat. Vestberlin og resten af verden har været lukket for dem i 28 år. Kort efter er alle grænseovergange åbnet, DDR's tid er snart forbi.

Efterskrift: Østtysklands kommunistparti, SED, afgav eneretten til magten den 1. december 1989. I februar året efter begyndte forhandlingerne mellem de gamle besættelsesmagter (USA, Sovjetunionen, Storbritannien og Frankrig) samt de to Tysklande om en genforening. Den fandt sted 3. oktober 1990.

Genforeningens sande helte fik ingen hæder ud af indsatsen: Gerhard Lauter nedsatte sig som advokat i Leipzig. Günter Schabowski fik en dom på tre år for sin medvirken til dødsskuddene ved Muren. Han blev siden lokaljournalist. Harald Jäger fandt ikke varig beskæftigelse efter genforeningen.

Indtil nu har den tyske genforening kostet 2.000 milliarder euro, viser beregninger fra Freie Universität Berlin. ■

LÆS MERE OM MURENS FALD

• Jan Jakob Floryan: *Muren der faldt*, Syddansk Universitetsforlag, 2016 • Hans-Hermann Hertle: *Chronik des Mauerfalls*, Ch. Links Verlag, 2009

Vestberlin holdt åbent hele natten, så østtyskerne kunne opleve bl.a. indkøbstemplerne.

ULLSTEIN BILD/GETTY IMAGES

Østblokken gik hurtigt i opløsning

Polen og Ungarn: Den demokratiske udvikling var i gang i landene, da Berlinmuren faldt. Et nyvalgt polsk parlament vedtog i december 1989 en fri forfatning; Ungarn afholdt frie valg i marts 1990.

Tjekkoslaviet: Ugen efter Berlinmurens fald begyndte store demonstrationer i landet. 28. november var presset blevet så stort, at det tjekkoslovakiske kommunistparti opgav sit monopol på magten, og i juni 1990 afholdt landet frie valg. Tjekkoslaviet blev delt i to selvstændige stater 1. januar 1993.

Rumænien: Midt i december 1989 brød protesterne ud mod regimet. Sikkerhedsstyrker fra Securitate skød ind i mængden, og ca. 1.000 mennesker døde i Bukarest og provinsbyen Timisoara. Præsident Nicolae Ceausescu blev fanget og henrettet den 25. december 1989.

Bulgarien: Begivenhederne i Berlin rystede de bulgarske kommunister. Allerede dagen efter Murens fald trådte landets stalinistiske præsident, Zhivkov, tilbage, og det folkelige pres betød, at partiet måtte udskrive frie valg i juni 1990.

Sovjetunionen: Gorbatsjovs reformer undergravede kommunistpartiets magt og sammenholdet i unionen, så flertallet af republikker brød med Moskva. I august 1991 tog en gruppe officerer Gorbatsjov til fange, men deres kupforsøg mislykkedes. Sovjetunionen gik endegyldigt i opløsning 8. december 1991.